Теодора Љ. Де Лука
Етнографски институт САНУ[1]

Бојана Б. Богдановић
Етнографски институт САНУ[2]

УДК 398.3(=163.41)(498)
https://doi.org/10.46630/ish.12.2026.39

ФУНКЦИЈА ОБИЧАЈА КУМАЧЕЊЕ У ДРУШТВЕНОЈ СТРУКТУРИ КОД СРБА У РУМУНИЈИ

Рад разматра обичај *кумачење* као ритуално утемељен облик духовног сродства у српским заједницама у Румунији. Реч је обичају склапања духовног кумства, односно побратимства/посестринства међу децом на Побусани понедељак (први понедељак након Васкрса). Истраживање се ослања на етнографску грађу прикупљену током 2025. године у оквиру вишегодишњег пројекта *Истраживање културе и историје Срба у Румунији* у селима Српска Пожежена, Радимна, Мачевић и Стара Молдава (Дунавска клисура), као и на до сада објављене податке о наведеном обичају у доступној литератури. Рад приступа функционалној анализи наведеног ритуала са циљем да идентификује његове кључне друштвене функције. Посебна пажња усмерена је на сагледавање функције наведеног обичаја у етничком кључу, односно у контексту међуетничких односа. Анализа указује на значај обичаја *кумачење* као механизма интеграције, који доприноси јачању унутарзаједничких односа, као и очувању етничког идентитета Срба у Румунији.

Кључне речи: Срби у Румунији, Дунавска клисура, обичај *кумачење*, функција, етнички идентитет

Духовно сродство: кумачење код Срба у Румунији

Духовно сродство[3] представља посебан облик друштвено конструи-

[1] teodora.deluka@ei.sanu.ac.rs

[2] Текст је резултат истраживања на пројекту *Истраживање историје и културе Срба у Румунији*, у организацији Научног центра при Савезу Срба у Румунији (Темишвар) и рада у Етнографском институту САНУ који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација РС, а на основу Уговора о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2026. години, број Уговора: 451-03-33/2026-03/ 200173, од 05.02.2026.

[3] У раду се користи термин духовно сродство у складу са преовлађујућом употребом овог назива у српској етнолошкој литератури (в. СМР, 1970; МЛСК, 2017; Ђорђевић, 2001; Павковић, 2014). Иако су у етнологији присутни и други термини, попут вештачког (в. Чајкановић, 1973; Ђорђевић, 1924) или ритуалног (Вукановић, 1986) сродства, термин духовно сродство најпрецизније одражава његово разумевање као трајне, нормативно обавезујуће и сакрално утемељене друштвене везе.

саних односа који не почивају на биолошким везама, већ на културно установљеним симболима, ритуалима и нормама (Schneider, 1980). У оквиру антрополошке теорије, овај тип сродства указује на чињеницу да сроднички односи не проистичу искључиво из генеалогије, већ се обликују кроз друштвену праксу и колективна значења која заједница признаје и легитимише (Lévi-Strauss, 1969; Fox, 1968).

За разлику од крвног и тазбинског сродства, духовно сродство настаје путем формалних договора, религијских обреда и/или ритуалних чинова, чиме се међу појединцима успостављају везе које се перципирају и функционишу као родбинске. Најпознатији пример духовног сродства у многим балканским (и другим) традиционалним друштвима јесте *кумство* – „старинска народна установа, старија од хришћанства“ (СМР, 1970: 201).[4] Њиме се успоставља трајна „духовна“ веза не само између кума и кумчета, већ и између њихових породица. Поједини га аутори, попут Петра Ж. Петровића, сматрају најзначајнијим обликом духовног сродства, сврставајући га у ранг крвног сродства (СМР, 1970: 201–203). Поред кумства, у духовно сродство се убрајају и друштвени односи успостављени *побратимством/посестримством, крштењем, посињењем (усвојењем), сродством по млеку* и сл. (Миљковић, 2022: 4–16). Досадашања истраживања етнолога, антрополога и фолклориста који су се бавили овом темом показују да је овај тип сродства распрострањен међу свим словенским народима, при чему се његово порекло може пратити све до најранијих историјских периода (Миљковић, 2022).

Односи успостављени духовним сродством носе јасно дефинисане моралне, социјалне и нормативне обавезе. Они подразумевају узајамну солидарност, лојалност и помоћ, а у многим културама прате их и забране склапања брака. На тај начин, духовно сродство учествује у регулацији друштвених односа и очувању друштвене кохезије. Друштвени и ритуални значај духовних сродника испољава се у кључним моментима животног циклуса појединца, али и у оквиру годишњих обичаја, почев од рођења и крштења, па све до свадбених и славских ритуала (Миљковић, 2022: 4).

Један од обичаја којим се успоставља духовно сродство јесте *кумачење* – ритуално успостављање трајне духовне везе међу децом на Побусани понедељак (познат и као Другарични, Кумачни или Кумачин понедељак). Обичај је сличан братимљењу, односно сестримљењу које се сматра „народном установом која ужива посебан статус у систему духовног сродства“ (Миљковић, 2022: 6–7).[5] Разлика између ова два обичаја јесте „најпре у уз-

[4] „У народу постоје четири врсте кумства: крштено (морко), венчано и шишано (оба суха) и кумство у невољи, када ко кога у нужди окуми“ (СМР, 1970: 201).

[5] Побратимство/посестринство код Срба може бити „по крви“ или „по невољи“ (СМЕР 2001: 430) и склапа се из три разлога: 1) ради пријатељства; 2) како би се у некој невољи обезбедила помоћ или заштита; и 3) да се магијским чином братимљења обезбеди оздрављење (СМР 1970: 49; Миљковић, 2022: 8).

расту особа којих се тиче“ (Милорадовић, 2013: 132) – кумачење се односи на млађу децу, док се побратимство/посестринство склапа међу старијом децом и младима.

О обичају кумачење, који се изводи у први[6] понедељак након Васкрса, писао је и Вук Стефановић Караџић:

> „На некијем мјестима (као н. П. У Неготину и у Ршави) скупе се момчад и дјевојке послијеподне на једно мјесто па играју и дружичају се (понајвише мушко с мушкијем, а женско са женскијем), тј. оплету вијенце од врбовијех младица, па се кроза њих љубе и мијењају јаја (шарена и црвена), па послије промијене и вијенце (метнувши их једно другом на главу) и закуну се да ће бити мушкарци побратими а женскиње друге (Власи кажу кумача) до оно доба године. Такови се побратими и друге потом пазе ону сву годину као браћа и сестре, и у различнијем играма и збиљскијем свађама помажу једно другоме, кад опет дође дружичало, онда се гдјекоји понове, а гдјекоји оставе“ (СР II, 1975: 142).

О распростањености овог обичаја код Срба Биљана Сикимић наводи следеће:

> „Овај обичај познат је у Србији у два географски одвојена ареала: у влашким царанским селима у околини Неготина и у етнички такође веома комплексном ареалу који обухвата јужни Банат (Румуни и Срби) и пожаревачко Подунавље. Теренским истраживањима је обичај кумачење потврђен у ’царанским’ селима Мокрање, Кобишница, Душановац, Ковилово, Халово, Градсково и Подвршка, а етнографска грађа га бележи у Михајловцу и Брзој Паланци (у западним влашким ’унгурјанским’ селима, на пример, у Уровици и Нитличеву, нема овог обичаја). Обичај је у литератури потврђен и код Влаха у Бугарској који такође припадају царанској подгрупи. Комплексна теренска истраживања Влаха Унгурјана нису потврдила постојање овог обичаја, али јесу термин Matcalau. За Румуне у Банату је такође карактеристичан термин Matcalau а кумачење је на територији Румуније познато како Румунима у Банату тако и у Мунтенији.“ (Сикимић, 2018: 310)

Обичај кумачење, који је од 2022. године уврштен у *Национални регистар нематеријалног културног наслеђа Србије*, представља значајан елемент културне традиције пожаревачког Подунавља и северног Стига. У Регистру се такође помиње његов синоним *другаричење*, што потврђује присутност обредне праксе у различитим локалним варијантама. Практика кумачења документована је у низу насеља овог региона, међу којима су: Батовац, Дубравица, Брежане, Живица, Кличевац, Дрмно, Брадарац, Кле-

[6] На терену је уочено да саговорници користе назив „први понедељак након Ускрса“, иако је календарски реч о другом понедељку. Овакво именовање произилази из начина празновања Ускрса као тродневног празника, при чему се понедељак који следи непосредно након Ускрса не рачуна као засебан дан. Сходно томе, у литератури су забележене обе временске одреднице – и „први“ (в. Сикимић, 2018) и „други“ (в. СР II, 1975; Милорадовић, 2013; Миљковић, 2022) понедељак после Ускрса.

новник, Ћириковац, Затоње, Кисиљево, Поповац, Баре, Касидол, Пожежено, Усје, Кусиће, Сираково, Мајиловац, Курјаче, Острво и Петка.[7]

Обичај кумачење се практикује и у српским заједницама у румунском делу Баната.[8] Ауторке овог текста су обичај кумачење забележиле током теренског истраживања у селима Дунавске клисуре 2025. године.[9] На основу теренске грађе, уз изузимање мањих локалних разлика забележених у селима Српска Пожежена, Радимна, Мачевић и Стара Молдава, могуће је издвојити један идеалтипски опис обичаја. Наиме, кумачење[10] се изводи на Побусани понедељак. Духовно сродство се склапа међу истополном децом млађег узраста, најчешће око њихове 3. године живота или, ређе, док су бебе („То се одмах ради, док су два, три месеца, док се носе, али онда уместо њих иду матере“ (ж, 1941. год, Мачевић)).[11] Обичају претходи договор мајки деце која треба да ступе у духовно сродство. На сам дан извођења, у јутарњим часовима, мајке припремају све што је потребно за обављање обичаја: фарбају јаја (најчешће у црвено), припремају колаче и хлеб од кога се прави котур, као и поклоне који ће се међусобно размењивати. Од врбових гранчица плете се котур или венац, који има централну улогу у даљем току обичаја. По завршетку припрема, учесници заједно одлазе на воду, најчешће до реке, потока или извора. Место извођења бира се тако да вода буде текућа, а простор чист и погодан за извођење обичаја. На одабраном месту мајке распоређују припремљене реквизите и постављају децу једно наспрам другог. Сам чин кумачења започиње окретањем деце кроз котур, најчешће

[7] *Нематеријално културно наслеђе Србије (Национални регистар),* https://nkns.rs/cyr/popis-nkns/drugarichenje-kumachenje

[8] Темом кумачења код Срба у Румунији до сада се бавио мали број истраживача. Свакако су најзаначајнији увиди Биљане Сикимић која је овај обичај проучавала у селима Дунавске Клисуре. У низу радова (Сикимић 2001; 2005; 2018) ауторка ову обичајну праксу посматра из угла лингвистичке антропологије. Значајан допринос проучаваној теми дала је и лингвиста Софија Милорадовић која је анализирала лексику обичаја кумачење у насељима Белобрешка и Стара Молдава (Милорадовић, 2013).

[9] У периоду од 7. до 11. јула 2025. године, ауторке текста су у оквиру пројекта *Истраживање историје и културе Срба у Румунији* (који реализује ЦНИКСР), обавиле полуструктуриране интервује са 6 саговорника, оба пола и старије животне доби (изузимајући саговорнике у селу Српска Пожежена који припадају средњој генерацији). Поред теме славских, свадбених и божићних обичаја, са саговорницима је разговарано и о обичају кумачење. Уз усмени пристанак саговорника, разговори су снимљени, а аудио записи депоновани у *Дигитални архив* ЦНИКСР-а.

[10] Поред термина кумачење, за обичај склапања духовног сродства међу децом на терену су забележени и називи *кумаћење* (Српска Пожежена и Стара Молдава), *поцидење* (Српска Пожежена) и *кумаћање* (Мачевић).

[11] Биљана Сикимић бележи да се овај обичај некада практиковао и међу младима, што је временом изобичајено: „Кумачење старијих данас се више не практикује, али је постојало у младости саговорника у Белобрешки и Соколовцу (према сећању једне саговорнице) где су се кумачали младић и девојка старијег узраста“ (Сикимић, 2018: 316).

три пута, након чега следи љубљење кроз котур. Том приликом изговарају се устаљене формуле којима се проглашава духовно сродство.[12] У појединим варијантама обичаја, котур се по завршетку чина баца у воду или се качи на врбу која расте у близини. Након тога деца међусобно размењују јаја (једно фарбано и једно живо), а мајке поклоне намењене деци (слаткише, оделца, сандале...). Размена дарова представља завршни сегмент обичаја и потврду новоуспостављене духовне везе. Деца се од тог тренутка (па надаље) међусобно ословљавају са *поцо* (дечаци), односно *кумаћо (кумачо)/кујко*[13](девојчице). Обичај се по правилу обнавља током наредних година, а како су ауторке рада забележиле у селу Мачевић, разлози престанка обнављања духовног сродства након тог периода тичу се појачаног развоја осећаја зрелости у том узрасту („Сад сам велики, срамота да идем да се љубим с поцом“ (м, 1964. год, Мачевић)). Број сродника стечених на овај начин је варијабилан, па тако једна особа може имати неколико поца/кумаћа (кујки), премда се најважнијим сматра први поца/кумаћа (кумача, кујка):

> „Можеш да имаш више поца или кумаћа, али тај што си га први изабрао тај ти је главни.“ (м, 1964. год, Мачевић)
>
> „Можеш да имаш и два, три поца. Ја сам имао три поце, можеш да их имаш и пет.“ (м, 1954. год, Стара Молдава).
>
> „Можеш да имаш и троје и четворо кад хоћеш и сваки пут се исто ради.“ (ж, 1948. год, Српска Пожежена).

Током боравка на терену, ауторке рада су уочиле да саговорници обичај кумачење смештају дубоко у прошлост, перципирајући га као праксу која се преноси с колена на колено:

> „То не само да се радило када смо ми били мали, већ и моја мати, и баба, и прабаба, то је обичај даван.“ (ж, 1941. год, Мачевић)
>
> „Тај обичај је био одавно.“ (ж, 1941. год, Мачевић).
>
> „То је од давнина наше молдавско и ја кад сам се поцио моја мајка је тражила која се још породила ближње да иде се договори с том женом да се поциду.“ (м, 1964, Стара Молдава).[14]

[12] У Старој Молдави је забележено да се у овом делу ритуала изговара „Хајде, поцо, да се поцимо!“

[13] Назив *кујка* је забележен у селу Мачевић, као и назив *кумаћа*, док се термин *кумача* среће у Српској Пожежени.

[14] Софија Милорадовић проналази податак да се у Белобрешки и Старој Молдави за овај обичај зна од давнина: „Обичај је познат од старине, како ми је рекла саговорница у Старој Молдави која је у том тренутку имала осамдесет година, али се није изобичајио до данас, о чему сведочи исказ који се односи на њене унуке – поцили се и моји“ (Милорадовић, 2013: 131).

Функција обичаја кумачење у друштвеној структури код Срба у Румунији

У ширем антрополошком оквиру, духовно сродство има значајну аналитичку вредност јер разоткрива механизме путем којих друштва производе, одржавају и легитимишу како сродничке, тако и друге социјалне везе. С обзиром на то да ритуали којима се успоставља духовно сродство не означавају само симболички чин повезивања, већ и трансформацију друштвених улога и односа, чиме новонастала веза постаје валидна, један од могућих аналитичких путева – који се и бира у овом раду – јесте сагледавање његове *функције* у друштвеној структури истраживане заједнице. Под функцијом се, у складу са функционалистичким приступом Алфреда Ретклиф-Брауна, подразумева допринос који одређена друштвена активност, пракса или институција има у одржавању, стабилизацији и континуитету друштвене структуре као целине, односно у регулацији друштвених односа и очувању кохезије заједнице (Radcliffe-Brown, 1952). У наведеном смислу, функција обичаја кумачење добија посебан значај имајући у виду чињеницу да је истраживано подручје мултиетничко/мултиконфесионално, те да српска заједница у Румунији свој мањински положај неретко препознаје као „осетљив и потенцијално угрожен“ (в. Богдановић, 2022: 234). У тим и таквим околностима, *етнички идентитет* постаје кључан појам за разумевање функције наведеног обичаја. У раду полазимо од његовог одређења као „друштвеног конструкта који се производи и репродукује током друштвене интеракције“ (Dženkins, 2001: 111). „Будући да у многим сферама прожима живот појединаца/заједница и да се од стране великог броја људи доживљава као базична“ (Златановић, 2013: 1080), *етничка идентификација* представља неизоставну аналитичку категорију у проучавању друштвених односа остварених практиковањем обичаја кумачење унутар посматране заједнице. Имајући у виду да се улога духовног сродства, односно обичаја кумачења, у оквиру креирања и манифестације етницитета разматра из перспективе српске мањинске заједнице у Румунији, неопходно је прецизирати и начин на који се у раду користи појам *етничке мањине*. Он се употребљава у значењу које му даје Саша Недељковић – етничке мањине чине „групе које живе у оквиру ширег политичког друштва, чији се припадници у физичком и/или културном смислу разликују од већинског становништва и које су, у различитом степену, изложене неравноправном и неправедном третману од стране једне или више доминантних група“ (Nedeljković, 2007: 31). Једна од кључних одредница етничке групе јесте постојање *границе* која је издваја од других група и која јој обезбеђује оквир за самопрепознавање и одређивање сопственог идентитета у односу на друге. Утврђивање сопствене различитости, како истиче Фредрик Барт, заснива се на дефинисању принципа затварања и на успостављању и одржавању граница кроз ограничен број

културно релевантних обележја, која функционишу као маркери разлике између група (Bart, 1997).

Полазећи од функционалистичког приступа, у анализи друштвених појава могуће је разликовати *манифестне* и *латентне функције* у смислу у коме их дефинише Роберт Мертон. Манифестне функције односе се на оне последице друштвене праксе које су намерне, јасно препознате и експлицитно артикулисане од стране самих актера, док латентне функције обухватају ненамерне, мање видљиве, али друштвено значајне ефекте који нису нужно предмет свесног промишљања учесника (Merton, 1998). Ова аналитичка дистинкција омогућава да се исте ритуалне и обичајне праксе сагледају као вишеслојни друштвени механизми, чије последице могу истовремено деловати на различитим нивоима друштвене структуре, укључујући односе интеграције, идентитета и социјалне кохезије.

У складу са наведеним теоријским оквиром, духовно сродство се у раду посматра као друштвено и симболички значајна пракса у оквиру које се остварује интензивна социјална интеракција припадника исте, али и различитих етничких група. Обичај кумачење, као институционализовани облик духовне повезаности, може имати функцију учвршћивања унутрашње кохезије етничке заједнице, али и наглашавања или релативизовања идентитетских разлика у односу на друге групе, делујући истовремено као механизам уједињења и као средство симболичког дистанцирања. Другим речима, на основу теренске грађе и података пронађених у доступној литератури могу се издвојити две основне функције обичаја кумачење у друштвеној структури код Срба у Румунији: 1) функција интеграције и 2) функција очувања етничког идентитета.

1) Функција интеграције

Током боравка на терену, са саговорницима је, између осталог, разговарано и о начину, односно *критеријумима* на основу којих се у пракси бира поца/кумаћа (кујка). Ова тема показала се као нарочито значајна, будући да избор лица са којим се успоставља однос духовног сродства омогућава увид у доминантне друштвене вредности и обрасце социјалне интеракције унутар заједнице. Искази који следе илуструју како се ови критеријуми формулишу и тумаче из перспективе самих актера:

> „Деца ако живу добро, ако се лепо слажу, онда се пациду, неће се пациду са оним са којим се био. [...] Код нас је у село више Румуна него Срба. Многе маме су и Румунке удате у село. Тако да се кумаче Срби са Румунима.“ (ж, 1948. год, Српска Пожежена)

> „Ја сам рођен 5. јануара и онда је моја мама тражила која се породила ближње, у јануару, априлу, мају. И онда иде, договори се са том женом да се деца пациду. ... Мом поцу је мама била Српкиња, отац Румун, био милицијан. Али ми је био комшија – ја сам седео ту на ћошку, он је седео на трећу кућу. Његова

мати и моја мати се дружиле на сокак, тако било пре. И онда она питала моју маму: 'Хоћеш Б. да поциш са мојим М.?'" (м, 1954. год, Стара Молдава)

„То се гледало да буду ближњи да су се родили. Да се родило исте године, исти месец. Већина је била из села... Нема поца из другог села, нема кумаће из другог села. [...] Мој син живи у Темишвар, а има још један из села који живи у Темишвар. Сада како му се родила беба, чека да се роди нека беба, али да буде из села па да постану поци." (м, 1964. год, Мачевић)

„Мој син чим се родио, а још једна жена одавде из села, један дан старији је, одма дошла да пита. [...] Сад се и као стари зову 'поцо'." (ж, 1941. год, Мачевић)

Из транскрипата разговора може се закључити да је основни критеријум при избору поца/кумаће (кумаче, кујке) првенствено узраст детета („да су ублизу") као и место боравка – углавном се бирају деца из истог села, односно комшилука, она која се могу заједно играти, ићи у школу, учити и сл.[15] Такође се са сигурношћу може рећи да у обичају кумачење подједнако учествују како Срби – као мањинска заједница, тако и Румуни – као већинска група, иако се не може са сигурношћу одредити тренутак када је овај обичај почео да се практикује и међу румунским становништвом („Они сада тераду тај обичај" (ж, 1941. год, Мачевић)). Иако саговорници учешће припадника оба етноса у обичају кумачења често доводе у везу са неповољном демографском ситуацијом, односно са све мањим бројем деце унутар српске заједнице („Сада нема деце, слабо се рађају" (м, 1964. год, Мачевић)), из њихових исказа јасно произлази да етничка припадност при избору поца/кумаће (кујке) не представља пресудан критеријум. Демографска ограничења тако функционишу пре као контекст унутар кога се избор одвија, него као његов кључни покретач:

„Сад се слабо рађају деца и сад је тежак то посао да нађеш поцу, или кумаћу. Мој син живи у Темишвар, а има из села ко још живи у Темишвар и онда сад како се роди беба чека се да се роди још нека беба, али да буде из села." (м, 1964. год, Мачевић)

Стога, у контексту етничког идентитета, овај критеријум при избору има сасвим јасно значење – с обзиром на то да се „не гледа" етничка припадност будућих поца/кумаћа (кумача,кујки), јасно је да је реч о *интегративној функцији* која за циљ има да у ширем мултиетничком смислу, а не само унутар једне етничке групе: 1) повезује појединце и породице различитих етничких група (Србе и Румуне); 2) успоставља нове међуетничке односе и мреже међусобних обавеза и 3) допринесе општој стабилности заједнице, јер ритуал функционише као механизам који омогућава координацију и социјалну кохезију у мултиетничком окружењу:

[15] У литератури су пронађени подаци да се за поце/кумаће (кумаче, кујке) понекад бирају и некадашњи чланови заједнице одсељени у иностранство, али и Срби са друге стране државне границе, преко Дунава (в. Сикимић, 2018; Милорадовић, 2013)

„То је за цео живот. Никада се нисам посвађао, никада ружну реч да смо рекли, да смо се псовали или не знам шта. Увек смо били као браћа. ... Мој поца М., кад је хтео да се жени, дошао да ме пита хоћу ли да га венчам ја. Па како нећу! Ја га у телефону имам као Поцик. [...] Ми смо се поштовали цео живот. Још га памтим када сам био код њега у болницу, уватио му џигерицу канцер. Било ми је тако жао, не можеш да му помогнеш.“ (м, 1954. год, Стара Молдава)

„Са С. сам се највише дружио, прошао сам у живот са њим. Живите најбоље, као браћа. Долазили смо један код другог као деца, играли се заједно, у школи заједно. Исто као и кумаће. [...] То постанеш као да си од родбине.“ (м, 1964. год, Мачевић)

Наведено иде у прилог теорији Фредрика Барта да етничке границе нису нужно круте и непробојне, већ да су друштвено *перцепиране* и *одржаване* категорије које могу бити пропустљиве уз укључивање и искључивање, дакле не аутоматно затворене (Bart, 1997). То упућује на закључак да етничке границе у овом случају нису организоване као круте линије раздвајања, већ као пропустљиви оквири унутар којих је могуће успостављање стабилних и друштвено обавезујућих односа између припадника различитих етничких група. Обичај кумачење, дакле, не поништава етничке разлике, али их суспендује у домену свакодневне социјалности.

2) Функција очувања етничког идентитета

С друге стране, ауторке рада су у доступној литератури пронашле податке који могу указати на постојање још једне (*латентне*) функције обичаја кумачење у српској заједници у румунском делу Баната. Наиме, Биљана Сикимић је, истражујући наведени обичај у Дунавској клисури, забележила податак да „основна школа у Златици са кровном организацијом Савезом Срба у Румунији сваке године, почев од 2008, организује манифестацију Кумачење која окупља ученике из неколико насеља у Пољадији и Дунавској клисури“ (Сикимић, 2018: 313). Кумачење је у Златици данас „једна од традиционалних акција које уз школске активности организује Савез Срба у Румунији, уз светосавску прославу, Богојављење на Нери, Видовдан, новогодишње и божићне празнике“ (Сикимић, 2018: 313). У недељнику „Наша реч“, који издаје Савез Срба у Румунији, наводи се да „овај обичај сеже вековима у српску традицију из региона“, да је организатор његове прославе српска школа у Златици ,док „учесници долазе и из околних места да га сваке године обнове“ (Сикимић, 2018: 313). Године 2016, кумачење је одржано у манастиру Златица:

„На Кумачин понедоник у манастиру Златица код Савиног извора, 9. маја 2016. око десет сати пре подне, прво су се деца помолила у манастирској цркви и добила благослов од игумана. Затим су ученици били подељени у групе и бојили јаја уз певање духовних песама. Наставнице су припремиле

> венце од врбе и украсиле их цвећем, припремиле су и црвена јаја и остале ђаконије. Кумачењу је присуствовала и председница општине Соколовац. Чланак преноси и изјаву игумана да му деца не сметају те да он о кумачењу ништа није знао све док није дошао у овај манастир.“ (Сикимић, 2018: 313).

Дакле, укључивање обичаја кумачење у оквире деловања институција попут српске школе, цркве и кровне мањинске организације (Савез Срба у Румунији) указује на његову посебну улогу у процесима очувања и репродукције етничког идентитета српске мањине у Румунији. За разлику од спонтане, породично или локално утемељене праксе, институционализација наведеног обичаја добија статус симболички артикулисаног „маркера традиције“, који се свесно представља, преноси и обнавља као део колективног наслеђа. Чињеница да се ритуал организује у просторима који имају изразиту идентитетску функцију (манастир у Златици) додатно појачава његов значај у мањинском контексту, будући да ове институције представљају кључне носиоце језичког, културног и конфесионалног континуитета. Институционализовани обреди кумачења сврставани су у ранг великих празничних догађаја као што су Богојављење, Видовдан и светосавске прославе, чиме добијају видљивост и формални значај у животу заједнице. Поред тога, јавни наративи, као што су текстови у недељнику „Наша реч“, приказују обичај кумачење као вековну праксу српске заједнице и истичу његов континуитет, што медијску репрезентацију чини продужетком институционалног оквира – обичај се смешта у српски културни контекст, артикулише се припадност етничкој заједници и преносе се симболичке вредности. Ови примери указују на настојање српске заједнице да обичај кумачење, који се иначе практикује и међу Румунима под другим називом, позиционира у оквир српских институција, чиме се омогућава свесно очување и пренос елемената српске културне традиције, јача улога институција као чувара културе и идентитета и пружа прилика наведеном обичају да добије јавну и колективну видљивост. Наведено потенцијално указује на *латентну функцију* обичаја кумачење – очување етничког идентитета српске мањине у Румунији, што у овом тренутку представља само претпоставку која би могла бити додатно истражена кроз будућа теренска истраживања.

Закључак

Сумирајући налазе теренског истраживања и податке из релевантне литературе, могу се идентификовати две кључне функције обичаја кумачење у српској заједници у Румунији. Прва од њих је *манифестна* јер је јасно препозната и артикулисана у исказима самих актера. Кумачење се доживљава као средство повезивања деце, породица и ширег социјалног окружења, при чему се нагласак ставља на блискост, заједничко одрастање и одржавање

добросуседских односа, без обзира на етничку припадност учесника. Избор поца/кумаће (кумаче, кујке) заснива се првенствено на узрасту, просторним и свакодневним социјалним контактима, а не на етничким критеријумима, што додатно потврђује његову функцију интеграције у мултиетничком контексту. Прилазећи овом обичају из перспективе нематеријалног културног наслеђа на конкретном плану уочавамо остваривање његовог мировног потенцијала у простору у којем функционише као инструмент решавања сукоба и културно-политичких помирења (в. Ćuković, 2017: 45).

Друга функција обичаја је *латентна* и испољава се на плану очувања и репродукције етничког идентитета српске мањинске заједнице. Иако ова димензија није експлицитно наглашена у наративима саговорника, она постаје видљива кроз процесе институционализације обичаја и његово укључивање у оквире деловања српске школе, цркве и кровне мањинске организације. У тим оквирима, кумачење добија статус симболички артикулисаног маркера традиције, који се јавно представља, преноси и обнавља као део колективног наслеђа, чиме посредно доприноси одржавању симболичких оквира етничке припадности и преносу културних образаца на млађе генерације.

Узимајући у обзир обе функције, може се закључити да обичај кумачење истовремено делује као механизам интеграције, односно друштвене кохезије у мултиетничком окружењу и као средство симболичког потврђивања етничког идентитета српске мањинске заједнице. Управо у тој двострукости – у способности да повезује припаднике различитих етничких група у сфери свакодневнице, а да притом, кроз институционалне и јавне оквире, учествује у репродукцији идентитетских граница – огледа се друштвени значај и аналитички потенцијал обичаја кумачење у контексту етничког идентитета Срба у Румунији.

Извори

Теренска грађа. 2025. Српска Пожежена, Радимна, Мачевић и Стара Молдава (Румунија)

Литература

Bart, 1997: F. Bart, Etničke grupe i njihove granice, u: *Teorije o etnicitetu*. Beograd: XX vek, 211–260.

Богдановић, 2020: Б. Богдановић, Прилог проучавању етничког идентитета Срба у Румунији: свадба у селима Пољадије. Београд: *Антропологија* 20 (3): 233–249.

Чајкановић, Веселин. 1973. *Мит и религија у Срба.* Београд: Српска књижевна задруга.

Dženkins, 2001: R. Dženkins, *Etnicitet u novom ključu: argumenti i ispitivanja*. Beograd: Biblioteka XX vek.

Ђорђевић, Јадранка. 2001. *Сроднички односи у Врању*. Београд: Етнографски институт САНУ.

Ђорђевић, Тихомир. 1924. *Наш народни живот.* Београд: Српска књижевна задруга.

Fox, 1968: R. Fox, *Kinship and Marriage: An Anthropological Perspective*. London: Penguin Books.

Lévi-Strauss, 1969: C. Lévi-Strauss, *The Elementary Structures of Kinship*. Boston: Beacon Press.

Merton, 1998: R. Merton, *O teorijskoj sociologiji*. Beograd: Plato.

Nedeljković, 2007: S. Nedeljković, *Čast, krv i suze*. Beograd: Zlatni zmaj.

Radcliffe-Brown, 1952: A. Radcliffe-Brown, *Structure and Function in Primitive Society*. London: Cohen & West.

Schneider, 1980: D. Schneider, *American Kinship: A Cultural Account*. Chicago · London: The University of Chicago Press.

Ćuković, 2017: I. Ćuković, Mirovni potencijali etničkih rituala. Beograd: *Etnološki pregled*, 18(2): 39–50.

Караџић, 1975: В. Стефановић Караџић, *Српски рјечник истумачен њемачкијем и латинскијем ријечима*, скупио га и на свијет издао Вук Стефановић Караџић. Београд: Нолит.

СМР (Српски митолошки речник). 1970. Београд: Нолит.

Миљковић, 2022: М. Миљковић, *Духовно сродство у народним песмама Срба са Косова и Метохије* (докторска дисертација). Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду.

Милорадовић, 2013: С. Милорадовић, Прилог терминологији обичајног живота у Банатској Клисури, у: *Српско језичко наслеђе на мултикултурном простору Баната*. Темишвар: Савез Срба у Румунији, 159–174.

МЛСК (Мали лексикони српске културе) – Етнологија и антропологија: 70 изабраних појмова. 2017. Београд: Етнографски институт САНУ и Службени гласник.

Павковић, Никола. 2014. *Студије и огледи из правне етнологије.* Београд: Српски генеалошки центар.

Сикимић, 2001: Б. Сикимић, Обичај „кумачење“ код Влаха и Срба у североисточној Србији и јужном Банату (проблеми етнолингвистичких истраживања). Москва: *Исследования по славянской диалектологии* 7: 112–126.

Sikimić, 2005: B. Sikimić, Etnolingvistički pristup vlaškoj duhovnoj kulturi – običaj kumačenje, u: *Actele simpozionului Banatul, trecut istoric şi cultural*. Timişoara – Novi Sad – Reşiţa, 148–158.

Сикимић, 2018: Б. Сикимић, Теренска истраживања Срба у Румунији 2017: обичај кумачење, Ниш: *Исходишта* 4: 309–322.

Вукановић, Татомир. 1986. *Срби на Косову.* Врање: Нова Југославија.

Златановић, 2013: С. Златановић, Пропустљивост границе: Срби / „Српски Цигани“ у енклави Витина, Ниш: *Теме* XXXVII (3): 1079–1099.

СМЕР (*Словенска митологија – енциклопедијски речник)*. 2001. Београд: Zepter Book World.

Интернет извори

Нематеријално културно наслеђе Србије (Национални регистар), https://nkns.rs/cyr/popis-nkns/drugarichenje-kumachenje (приступљено 15. 1. 2026.)

Teodora Lj. De Luka
Bojana B. Bogdanović

THE FUNCTION OF THE RITUAL OF *KUMAČENJE* IN THE SOCIAL STRUCTURE OF SERBS IN ROMANIA

Summary

This paper examines the ritual of *kumačenje* as a ritually grounded form of spiritual kinship within Serbian communities in Romania. It refers to the custom of establishing spiritual kinship – i.e., cross-sibling relationships among children on *Pobusani Monday* (the first Monday after Easter). The study is based on ethnographic material collected in 2025 as part of the multi-year project *Research on the Culture and History of Serbs in Romania* in the villages of Srpska Požežena, Radimna, Mačević, and Stara Moldava (Danube Gorge), as well as on previously published data regarding this custom in the available literature. The paper applies a functional analysis of the ritual with the aim of identifying its key social functions. Particular attention is given to understanding the role of this custom in the ethnic context, i.e., within interethnic relations. The analysis highlights the significance of *kumačenje* as a mechanism of integration, contributing to the strengthening of intra-community relations (*manifest function*), as well as the preservation of the ethnic identity of Serbs in Romania (*latent function*).

Keywords: Serbs in Romania, Danube Gorge, *kumačenje*, child kinship, function, ethnic identity